

Examination Structure 2021-22

Sanskrit (Code-122)

Class - X

Type of Question	No. of Question	No. of Division	Mark per Question	Total Marks
MCQ 1 Mark	4+4+4+3+4+3+3+5+4+6=40	10	1	40
VSA ½ Mark	2+2+2=6	3	½	3
VSA 1 Mark	2=2	1	1	2
LA ½ Mark (Fill in the Blanks)	10+4=14	2	½	7
LA ½ Mark	8=8	1	½	4
LA 1 Mark	5+5+2+2+2=16	5	1	16
LA 2 Marks	2=2	1	2	4
Title Q 1 Mark	1=1	1	1	1
SA Q 1 Mark	3=1	1	1	3
			Total	80

संस्कृतपाठ्यक्रमः (कोड नं. 122)

कक्षा –दशमी (2021 - 22)

वार्षिक मूल्यांकनम्

40 अङ्काः

'अ' - भागः

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

अनुप्रयुक्त- व्याकरणम् * (25 अङ्काः)	1. सन्धिकार्यम् 4 व्यञ्जनसन्धिः (2 अङ्कौ) ➤ वर्गीयप्रथमवर्णस्य तृतीयवर्णे परिवर्तनम्, प्रथमवर्णस्य पञ्चमवर्णे परिवर्तनम् विसर्गसन्धिः (2 अङ्कौ) ➤ विसर्गस्य उत्त्वम्, रत्वम्, लोपः, विसर्गस्य स्थाने स, श, ष
	2. समासः - वाक्येषु समस्तपदानां विग्रहः विग्रहपदानां च समासः 4 ➤ तत्पुरुषः - विभक्तिः (1 अङ्कः) ➤ बहुव्रीहिः (1 अङ्कः) ➤ अव्ययीभावः (अनु, उप, सह, निर, प्रति, यथा) (1 अङ्कः) ➤ द्वन्द्वः (1 अङ्कः)
	3. प्रत्ययाः 4 ➤ तद्धिता - ठक्, मतुप्, त्व, तल् (3 अङ्काः) ➤ स्त्रीप्रत्ययौ - टाप्, डीप् (1 अङ्कः)
	4. वाच्यम् - केवलं लटलकारे (कर्तु-कर्म-क्रिया) 3
	5. समयः - अङ्कानां स्थाने शब्देषु समयलेखनम् 4 (सामान्य - सपाद - सार्ध - पादोन)
	6. अव्ययपदानि 3 उच्चैः, च, श्वः, ह्यः, अद्य, अत्र-तत्र, यत्र-कुत्र, इदानीम्, (अधुना, सम्प्रति, साम्प्रतम्) यदा, तदा, कदा, सहसा, वृथा, शनैः, अपि, कुतः, इतस्ततः, यदि-तर्हि, यावत्-तावत्।
	7. अशुद्धि-संशोधनम् (लिङ्ग- विभक्ति-वचन-पुरुष-लकार-दृष्ट्या संशोधनम्) 3
8. वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि अधिकृत्य उचितप्रश्नवाचकपदचयनम् 5	
9. प्रसङ्गानुसारम् अर्थचयनम् 4 (पाठान् आधृत्य बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)	
10. भाषिककार्याय तत्त्वानि (पाठाधारितानि) - 6 ✓ वाक्ये कर्तु - क्रिया पदचयनम् ✓ विशेषण - विशेष्य चयनम् ✓ पर्याय - विलोमपद - चयनम्	
योगः = 40 अङ्काः	

‘आ’ – भागः
(वर्णनात्मकाः प्रश्नाः)

40 अङ्काः

अपठित – अवबोधनम् (10 अङ्काः)	<p>1. एकः गद्यांशः 10</p> <p>80-100 शब्दपरिमितः गद्यांशः, सरलकथा</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ एकपदेन (2 अङ्कौ) ➤ पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम् (4 अङ्काः) ➤ शीर्षकलेखनम् (1 अङ्कः) ➤ अनुच्छेद – आधारितं भाषिकं कार्यम् (3 अङ्काः) <p>भाषिककार्याय तत्त्वानि -</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ वाक्ये कर्तृ – क्रिया पदचयनम् ✓ कर्तृ - क्रिया – अन्वितिः ✓ विशेषण – विशेष्य चयनम् ✓ पर्याय – विलोमपद – चयनम्
रचनात्मक कार्यम् (15 अङ्काः)	<p>2. सङ्केताधारितम् औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रलेखनम् 5</p> <p>(मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)</p> <p>3. चित्राधारितं वर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम् 5</p> <p>(मञ्जूषायाः सहायतया चित्रवर्णनम् अनुच्छेदलेखनं वा करणीयम्)</p> <p>4. हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः 5</p>
पठित – अवबोधनम् (15 अङ्काः)	<p>5. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् 3</p> <p>प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि ।</p> <p>6. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् 3</p> <p>प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि ।</p> <p>7. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् 3</p> <p>प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि ।</p> <p>8. श्लोकस्य अन्वयः 2</p> <p>(मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णः अन्वयः लेखनीयः)</p> <p>9. घटनाक्रमानुसारं कथालेखनम् 4</p>
योगः = 40 अङ्काः	

पुस्तकम् – 'शेमुषी -संस्कृत-पाठ्यपुस्तकम् द्वितीयः भागः (दशमश्रेण्यै)

परीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथमः पाठः	शुचिपर्यावरणम्
द्वितीयः पाठः	बुद्धिर्बलवती सदा
तृतीयः पाठः	व्यायामः सर्वदा पथ्यः
चतुर्थः पाठः	शिशुलालनम्
पञ्चमः पाठः	जननी तुल्यवत्सला
षष्ठः पाठः	सुभाषितानि
सप्तमः पाठः	सौहार्दं प्रकृतेः शोभा
अष्टमः पाठः	विचित्रः साक्षी
नवमः पाठः	सूक्तयः
एकादशः पाठः	प्राणेभ्योऽपि प्रियः सुहृत्

* अनुप्रयुक्तव्याकरणस्य अंशानां चयनं यथासम्भवं 'शेमुषी-द्वितीयो भागः' इति पाठ्यपुस्तकात् करणीयम्। यदि ततः न सम्भवति तर्हि 'अभ्यासवान् भव द्वितीयः भागः' इत्यस्मात् कर्तुं शक्यम्।

निर्धारिते पाठ्यपुस्तके-

1. 'शेमुषी' पाठ्यपुस्तकम् भाग-2 , संशोधितसंस्करणम् प्रकाशनम् : रा.शै.प्र.अनु.परि.
2. 'अभ्यासवान् भव' भाग-2 प्रकाशनम् : रा.शै.प्र.अनु.परि.

अतिरिक्तपठनार्थम्

व्याकरणवीथिः प्रकाशनम् : रा.शै.प्र.अनु.परि

आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्
(20 अङ्काः)

उद्देश्यानि

- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः।
- ❖ चिन्तनक्षमतायाः आत्मविश्वासस्य च संवर्धनम्।

क्र. सं.	गतिविधयः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनबिन्दवः
1.	आवधिक-परीक्षा: (पीरियोडिक- असेसमेंट)	लिखितपरीक्षा	05	विद्यालयेन समये समये लिखितपरीक्षाणाम् आयोजनं करणीयं भवति।	परीक्षासु यत्र विद्यार्थिनः श्रेष्ठाः अङ्काः स्युः तयोः द्वयोः परीक्षयोः एव अधिभारः ग्रहीतव्यः। अपि च आवधिकपरीक्षासु अपि प्रश्नेषु आन्तरिकविकल्पाः देयाः। मूल्याङ्कनसमये यदि छात्रः सर्वान् प्रश्नान् उत्तरति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः सन्ति तेषाम् एव मूल्याङ्कनं करणीयम्।
2	बहुविधमूल्याङ्कनम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ कक्षायां पाठितस्य पाठस्य लघुमूल्याङ्कनम् ❖ निर्गतपत्राणि ❖ प्रश्नोत्तरी ❖ मौखिकी परीक्षा ❖ प्रतियोगिताः ❖ प्रश्नमञ्चस्य आयोजनम् 	05	कक्षायां पाठित-पाठस्य विषयस्य वा बहुविधं मूल्याङ्कनम् अपेक्षितम् अस्ति। अनेन विद्यार्थिनां विविधकौशलानां मूल्याङ्कनं भवेत्।	<ul style="list-style-type: none"> ❖ मौलिकता ❖ विषयसम्बद्धता ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम्
3.	निवेशसूचिका (पोर्टफोलियो)	<ul style="list-style-type: none"> ❖ कक्षाकार्यम् ❖ सामूहिक- मूल्याङ्कनम् ❖ स्वमूल्याङ्कनम् ❖ विद्यार्थिनः विषयगताः उपलब्धयः 	05	विद्यार्थिभिः कक्षायां कृतानां कार्याणाम् उपलब्धीनां च संरक्षणं संयोजनं च सञ्चिकायां पत्रावल्यां वा करणीयम्। एतेन समग्रं मूल्याङ्कनं प्रमाणिकत्वेन भवितुं शक्नोति।	<ul style="list-style-type: none"> ❖ सुलेखः ❖ तथ्यात्मकता ❖ प्रामाणिकता ❖ समयबद्धता

4.	भाषा-संवर्धनाय गतिविधयः (क) श्रवण-भाषण-कौशलम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ कथा ❖ संवादः / वार्तालापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वार्ताः ❖ आशुभाषणम् ❖ संस्कृतगीतानि ❖ श्लोकोच्चारणम् ❖ प्रहेलिकाः 	05	<ul style="list-style-type: none"> ❖ छात्राः कामपि कथां श्रावयितुं शक्नुवन्ति । ❖ शिक्षकः कमपि विषयं सूचयित्वा परस्परं संवादं कारयितुं शक्नोति । ❖ दूरदर्शने वार्तावली इत्याख्यः संस्कृत-कार्यक्रमः प्रसारितः भवति तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः । ❖ श्रवण-कौशल-मूल्याङ्कनाय शिक्षकः स्वयम् अपि कथां श्रावयित्वा ततः सम्बद्ध-प्रश्नान् प्रष्टुं शक्नोति । 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् आरोहावरोह-गतियति-प्रयोगः
	(ख) लेखनकौशलम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ विविधविषयान् आधृत्य मौलिकलेखनम् यथा- देशः, माता, पिता, गुरुः, पर्यावरणम्, विद्या, योगः, समयस्य सदुपयोगः, शिक्षा, अनुशासनम् इत्यादयः । ❖ शैक्षिकभ्रमणस्य संस्कृतेन प्रतिवेदनलेखनम् । ❖ दैनन्दिनीलेखनम् । ❖ सङ्केताधारितं कथालेखनम् । ❖ भित्तिपत्रिकायाः निर्माणम् । ❖ श्रुतलेखः ❖ सूक्तिलेखनम् 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ छात्राः यथाशक्यं कक्षायामेव लेखनकार्यं कुर्युः । ❖ टिप्पणी- पुस्तिकायाः निर्माणम् । ❖ वैयक्तिकपरीक्षणम् । 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ विषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (विशेषतः पञ्चमवर्णस्यप्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ सुलेखः ❖ प्रस्तुतीकरणम्
अवधातव्यम् –उपर्युक्त-गतिविधयः उदाहरणरूपेण प्रदत्ताः सन्ति । एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यगतिविधयः अपि भवितुमर्हन्ति ।					

